

LUONTOSELVITYS

NEULANIEMEN PERINNEMAISEMA JA JAALANGAN TERVALEPPÄKORPI

JAALANKA-KANKARI RANTAYLEISKAAVA

20602459

VAALAN KUNTA

14.11.2019

SWECO YMPÄRISTÖ OY
OULU

1 (15)

Sweco Ympäristö Oy

Ilmalanportti 2, 00240 **Helsinki**
Rautatiekatu 33, 90100 **Oulu**
Hatanpään valtatie 11, 33100 **Tampere**
Uudenmaankatu 19 A, 20700 **Turku**

www.sweco.fi
etunimi.sukunimi@sweco.fi
puh. 0207 393 000

Y-tunnus 0564810-5

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Perinnemaisemat	4
2.1	Neulaniemi, kohdekuvaus 1995	5
2.2	Neulaniemi, nykytilanne	7
2.3	Huomionarvoiset lajit	10
2.4	Linnusto	11
3	Jaalangan tervaleppäkorpi	12
4	Yhteenveto	15
5	LÄHTEET	15

LIITE 1 Perinnebiotooppien tarkistus 2019

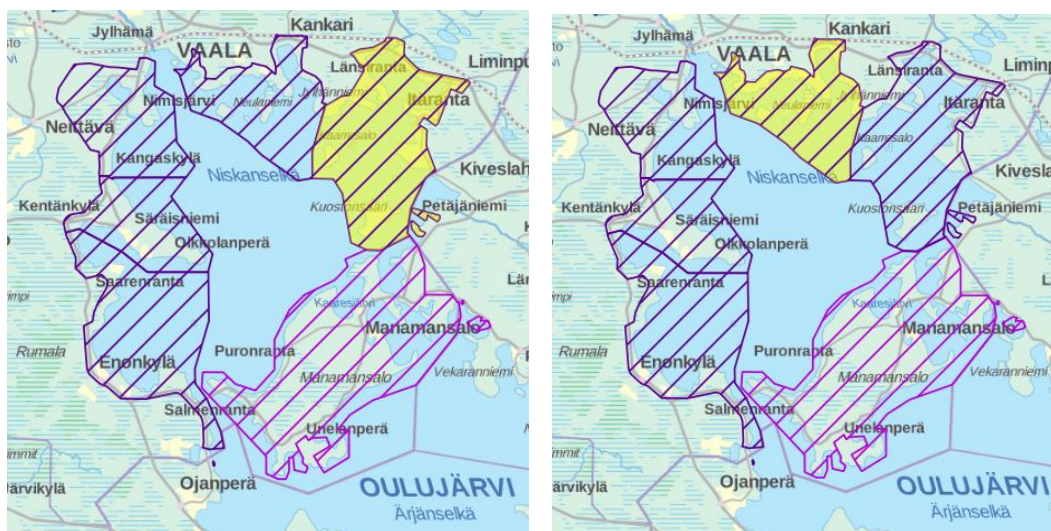
1 JOHDANTO

Luontoselvitys on tehty Jaalangan - Kankarin rantayleiskaavan päivitystä varten. Selvityksessä on tarkastettu maastokäynnillä valtakunnallisesti Kankarin alueella sijaitsevan arvokkaan Neulaniemen perinnemaisemakohteen tilanne. Arvokasta perinnemaisemaa ei ole Kankarin rantayleiskaavassa vuodelta 2000 huomioitu. Kainuun perinnemaisemat-raportti on ilmestynyt samana vuonna, kuin kaava on valmistunut. Kaavassa on merkitty 17 rakennuspaikkaa arvokkaalle perinnemaisemakohteelle. Maastotarkastelut kohdistettiin niiden alueelle.

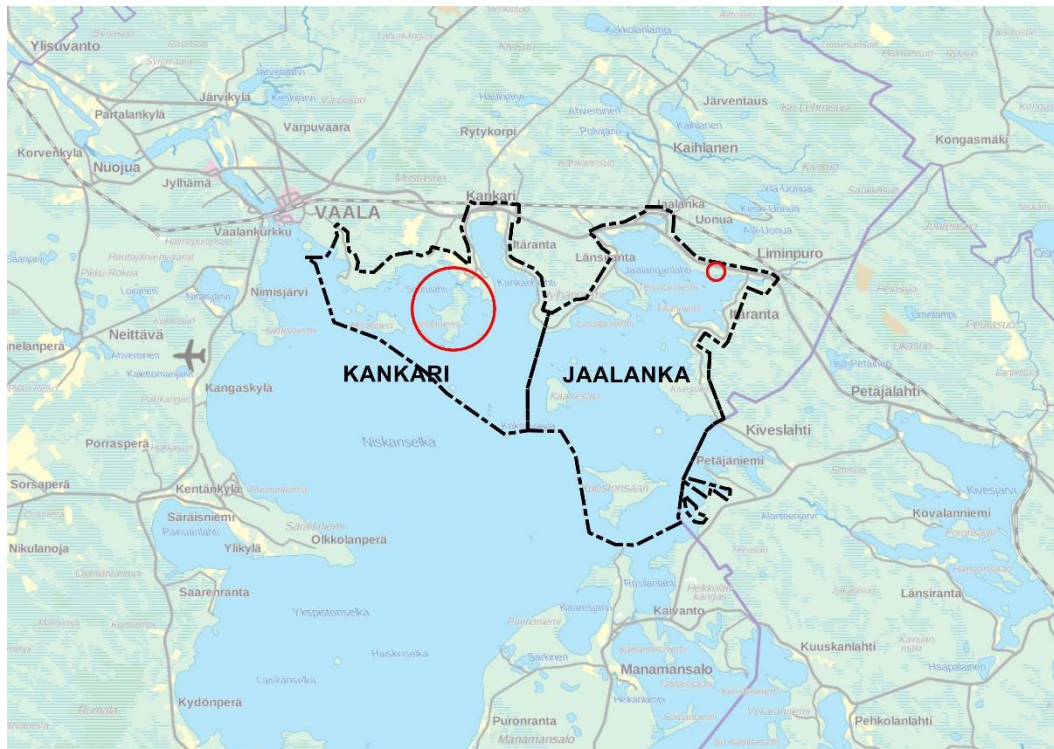
Maastokäynnillä tarkastettiin myös Jaalangan alueella sijaitsevan soidensuojeluohjelmaan kuuluvan Jaalangan tervaleppäkorven nykyinen tilanne.

Selvityksen on tehnyt Aija Degerman Sweco Ympäristö Oy:stä Oulusta.

Jaalangan ja Kankarin rantayleiskaavojen sijainti ja raja-
aus on esitetty kuvassa 1 ja tarkasteltujen
kohteiden sijainti kaava-alueella kuvassa 2.

Kuva 1. Rantayleiskaavan päivitettävistä alueista Jaalanka on esitetty vasemmalla ja Kankari oikealla (keltainen väri).

Kuva 2. Punaisella ympyröitynä Neulaniemen perinnemaisemakohteen sijainti vasemmalla Kankarin rantayleiskaavan alueella ja oikealla soidensuojeluohjelmakohteen Jaalangan tervaleppäkorven sijainti Jaalangan kaava-alueella.

2 PERINNEMAISEMAT

Perinnebiotoopit ovat kulttuurivaikutteisia, pääosin niitto- ja laiduntalouden muovaamia luontotyyppejä, kuten niittyjä, hakamaita, metsälaitumia ja nummia. Maatalouden tehostuessa monista vanhoista menetelmistä on luovuttu ja perinnebiotooppien useimpien luontotyyppien pinta-ala on vähentynyt yli 90 % viimeisen 50 vuoden aikana. Perinnebiotoopeista lähes kaikki luontotyypit on arvioitu erittäin uhanalaisiksi. Uhanalaisista lajeista 24 % on perinneympäristöjen ja muiden ihmisen muuttamien ympäristöjen lajeja.

Suomen perinnebiotoopit on inventoitu 1990-luvulla. Tiedot perinnebiotooppien tilasta ovat monin paikoin vanhentuneet. Kainuun perinnemaisemat -julkaisu on vuodelta 2000 (Vainio ym.). Uudessa valtakunnallisessa inventoinnissa vuosina 2019–2021 tullaan kartoittamaan perinnebiotooppien nykytila koko maassa. Inventoinnit tehdään ELY-keskuksissa ja Metsähallituksessa ympäristöministeriön ohjauksessa ja niitä koordinoi Suomen ympäristökeskus.

Väätäjänniemi-Neulaniemi on Kainuun perinnemaisemat selvityksessä (Vainio ym. 2000) arvioitu valtakunnallisesti arvokkaaksi perinnemaisemaksi.

Väätäjänniemellä on ollut asutusta jo 1600-luvulta lähtien. Väätäjänniemi ja viereinen Neulaniemi ovat kuuluneet Väätäjän kantatilan maihin. Rantojen perinteinen laidunnus on jatkunut yhtäjaksoisesti vuosikymmeniä, mahdollisesti jopa vuosisatoja. Laidunnuksella on suuri maisemallinen merkitys. Avoimet rantavyöhykkeet usean kilometrin matkalla ovat Oulujärven rantamaisemalle leimaa-antavia. Neulaniemi, Väätäjänlahden rantalaidun, Väätäjän rantalaidun ja Väätäjän haka muodostavat yhdessä merkittävän rantalaidunkokonaisuuden. (Vainio ym. 2000)

Väätäjänniemen – Neulaniemen alueelta on rajattu neljä perinnemaisemakohtetta, joista Neulaniemi on arvioitu valtakunnallisesti arvokkaaksi. Väätäjänlahden rantalaidun, Väätäjän rantalaidun ja Väätäjän haka ovat maakunnallisesti arvokkaita alueita.

2.1 Neulaniemi, kohdekuvaus 1995

Neulaniemen arvokkaan perinnemaisema-alueen pinta-ala on 105 ha. Neulaniemi on aiemmin ollut kokonaan laitumena, mutta 1960-luvulla aluetta on pienennetty. Inventointivuona 1995 Neulaniemen etelä- ja itäosa niemen halki kulkevaa tietä myöten on ollut aidattuna laitumeksi. Alueella on ollut usean tilan yhteislaidun, jolla on laiduntanut vuosittain 15–20 hiehoa. (Vainio ym. 2000)

Kohteen kuvauksesta (Vainio ym. 2000):

”Neulaniemen rantaviiva on rikkonainen, mutta pinnanmuodoiltaan maasto on melko alavaa. Säännöstelyn vuoksi rantaviiva vaihtelee huomattavasti. Rantamatalikot ovat laajat. Keskellä niemeä on matalia kumpareita, joiden väleissä on soistuneita alueita.

Avoimen rantavyöhykkeen leveys vaihtelee. Paikoin on laajoja, alavia ja allikkoisia alueita, joiden kasvillisuus muodostuu kosteikko- ja vesikasveista. Maaperä on hiekkaa, ja paikoin on myös kivikkorantaa sekä turvepohjaista rantaa, jota eläimet ovat tallanneet epätasaiseksi. Rantavyöhykkeellä esiintyy hapsiluikka-, jokapaikansara-vihvilä-, rantaleinikki-konnanlieko- ja hernesarayhdyskuntia. Huomionarvoisia kasveja ovat vilukko, kaarlenvaltikka, siniyökönlehti, säderusokki ja konnanlieko. Rantakasvillisuus on matalaksi syötyä. Mökkirantojen kohdalla eläinten ulottumattomissa kasvaa mm. järviruoko runsaampana kuin laitumessa. Maarannan yläosassa kasvaa pajupensaita, katajaa ja pensasmaisia harmaaleppiä.

Mualla Neulaniemen metsissä ja soilla laidunnuksen vaikutus ei näy kovin selvästi. Metsät ovat käsiteltyjä tuoreita tai kuivahkoja kankaita. Suot ovat ojitettuja rämeitä tai avosoita.”

Kainuun perinnemaisemat -raportin mukaiset arvokkaat perinnemaisemakohteet on esitetty kuvassa 3.

Kuva 3. Perinnebiotooppirajaukset (Pohjois-Pohjanmaan ELY 2019).

2.2 Neulaniemi, nykytilanne

Laidunnus Neulaniemen alueella on loppunut vuosia sitten. Neulaniemen keskiosissa on talouskäytössä olevaa metsää hakkuineen ja taimikoineen eikä laidunnuksen vaikutus kasvillisuudessa näy enää. Huhtikarin edustan ja Neulaniemen koillisosan soisilla alueilla laidunnuksen vaikutus näkyy aluskasvillisuuden heinävaltaisuutena edelleen. Metsäisillä alueilla ei esiinny perinnebiotooppeja.

Kuva 4. Neulaniemen keskiosan talousmetsää.

Kuva 5. Neulaniemen koillisosan ojitetulla rämeellä aluskasvillisuus on heinäistä.

Neulaniemen rannoilla on vaihtelevan levyisiä rantaniittyjä. Paikoin rannat ovat kivikkoisia. Niityt ovat edelleen avoimia, matalakasvuisia ja monilajisia. Niiden arvo on säilynyt laidunnuksen loppumisesta huolimatta. Maastokäynnin perusteella arvokkaina alueina rajattiin avoimet monilajiset rantaniityt, jotka on esitetty liitteen 1 kartalla.

Suomen luontotyyppien uhanalaisuusluokituksen mukaan sisävesien suursaraniityt ovat sekä koko maassa että Etelä-Suomessa, johon Vaala luetaan, erittäin uhanalaisia (EN). Sisävesien matalakasvuiset viihvilä-, heinä- ja saraniityt ovat koko maassa ja Etelä-Suomessa äärimmäisen uhanalaisia (CR).

Kuva 6. Avointa niittyä Neulaniemen lounaisrannalla. Etualalla kosteampaa saraniittyä, taustalla kuivempaa heinäniittyä.

Kuva 7. Laaja avoin niitty Neulaniemen itärannalla. Kuvan saaret ovat Kekkolanniemi ja Raatosaari.

Väätäjänniemessä on edelleen laidunnusta (kuva 8), mutta Neulaniemestä se on kokonaan loppunut.

Kuva 8. Laidunnusta Väätäjänniemen pelloilla.

2.3 Huomionarvoiset lajit

Uhanalaisuusluokituksestaan (Hyvärinen ym. 2019) silmälläpidettävää (NT) suopunakämmekkää löytyi niemen itärannalta parista kohtaa rantaniityltä. Suopunakämmekän elinympäristöä ovat ravinteiset ja keskiravinteiset suot ja kosteat suo- ja rantaniityt. Se on vähentynyt ojitusten, turpeenoton ja rakentamisen vuoksi (Ympäristö.fi).

Kuva 9. Suopunakämmekkää kasvaa Neulaniemen itärannan niityllä.

Keltakurjenmiekkaa kasvoi kostealla rantaniityllä Neulaniemen länsirannalla ja Huuhtiniemen rannoilla. Keltakurjenmiekka on luonnonsuojeluasetuksen mukaan rauhoitettu Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin maakunnissa.

Lajien havaintopaikat on esitetty liitteen 1 kartalla.

Kuva 10. Keltakurjenmiekka.

2.4 Linnusto

Kankarin rantayleiskaavassa vuodelta 2000 on Neulaniemen ympäristön vesialueilla esitetty alueita merkinnöillä my-e ja my-me, eli ympäristöarvoiltaan merkittävä alue (m maisemaltaan, e eläimistöltään). Näitä ovat Huuhtikarin edusta, Neulaniemen itäpuolen vesialue sekä saaret Neulaniemen edustalla kaakossa ja luoteessa. Vanhaa luontoselvitystä ei ole enää saatavilla, mutta oletettavasti e eläimistöltään arvokkaat alueet ovat linnuston kannalta merkittäviä alueita, mm. loppiluotoja.

Maastokäynnin yhteydessä havaittiin Neulaniemen itärannalla laulujoutsenperhe (kuva 10) sekä runsaasti lokkeja. Alue on rajattu liitteen 1 karttaan linnustollisesti arvokkaana alueena.

Kuva 11. Joutsenperhe Neulaniemen itärannan niityllä.

3 JAALANGAN TERVALEPPÄKORPI

Liminpuron länsipuolella Oulujärven rannalla on Ympäristöhallinnon Karpalo-tietokannan mukaan soidensuojeluohjelman kohde Jaalangan tervaleppäkorpi (SSO110406). Kohde on kooltaan 7,6 ha.

Alueella on tehty hakkuita ja rantametsät on harvennettu. Soidensuojeluohjelmakohteena rajatun alueen itäreunalla laskee Kajaanintien pohjoispuolen suolta alkunsa saava oja. Sen varressa puusto on lehtipuuvaltaista. Soidensuojeluohjelmakohteella ei ole enää tervaleppäkorpea eikä alueella nykyisin ole erityisiä luontoarvoja.

Metsälain mukaisena erityisen tärkeänä elinympäristönä on Metsäkeskuksen tiedoissa rajattu alueelta pienvesien välitön lähiympäristö. Alueella on kuusivaltaista sekametsää, joka on tuoretta kangasta ja mustikkaturvekangasta. Puuston keski-ikä on 99 v. Maaperä alueella on turvetta. Metsälain mukaisen erityisen tärkeän elinympäristökuvion ympäristö on ojitettu.

Soidensuojeluohjelmakohteen ja metsälakikohteen rajaukset on esitetty peruskarttapohjalla kuvassa 12 ja ilmakuvassa kuvassa 13. Kuvassa 14 on esitetty valokuvia alueelta.

Kuva 12. Jaalangan tervaleppäkorven soidensuojeluohjelmakohteen rajaus ja metsälain mukainen erityisen tärkeä elinympäristö Metsäkeskuksen Metsään.fi-karttapalvelun mukaan.

Kuva 13. Jaalangan tervaleppäkorven soidensuojeluohjelmakohteen raja ja metsälain mukainen erityisen tärkeä elinympäristö Metsäkeskuksen Metsään.fi-karttapalvelun mukaan. Ilmakuvassa erottuvat hyvin alueella tehdyt hakkuut. Tämän lisäksi rantametsä on harvennettu.

Kuva 14. Valokuvia alueelta. Alueella ei ole nykyisellään erityisiä luontoarvoja.

4 YHTEENVETO

Maastokäynnillä tarkasteltiin Kankarin rantayleiskaavan alueen Neulaniemen perinnemaiseman tilannetta. Neulaniemi on Kainuun perinnemaisemat -raportissa (Vainio ym. 2000) rajattu valtakunnallisesti arvokkaana perinnemaisemana. Alueella on ollut pitkään jatkunut laidunnus, joka on loppunut vuosia sitten. Neulaniemen rantaniityt ovat edelleen arvokkaita ja kasvillisuudeltaan monipuolisia. Niityillä on huomionarvoista kasvilajistoa ja alueella on myös linnustollista merkitystä.

Perinnebiotooppien nykytila koko maassa tullaan kartoittamaan vuosina 2019–2021. Valtakunnallisesti arvokkaan perinnemaiseman rajausta ja luokitus voi muuttua. Kankarin osayleiskaavan muutoksessa alueen rakennuspaikkojen sijoittelu tulee tehdä huomioiden selvityksessä rajatut rantaniityt ja lajiesiintymät.

Jaalangan tervaleppäkorpi kuuluu soidensuojeluohjelman kohteisiin. Tervaleppäkorpea alueella ei enää ole. Hakkuut ja harvennukset ovat muuttaneet ympäristöä ja ojitukset ovat kuivattaneet aluetta, joten rajatulla soidensuojeluohjelman kohteella ei enää maastotarkastelun perusteella ole erityisiä luontoarvoja.

5 LÄHTEET

Hyvärinen, E., Juslen, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus.

Kontula, T. ja Raunio, A. (toim.) 2018: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Suomen ympäristö 5/2018. Osat I ja II. Suomen ympäristökeskus ja Ympäristöministeriö, Helsinki.

Metsään.fi -karttapalvelu

<https://www.metsaan.fi/karttapalvelut>

Vainio, M., Autio, S. ja Leinonen, R. 2000. Kainuun perinnemaisemat. Alueelliset ympäristöjulkaisut 147. Kainuun ympäristökeskus.

Ympäristöhallinnon karttapalvelu Karpalo

<https://www.ymparisto.fi/KarpaloSilverlight/>

Ympäristö.fi lajiesittelyt; suopunakämmekkä

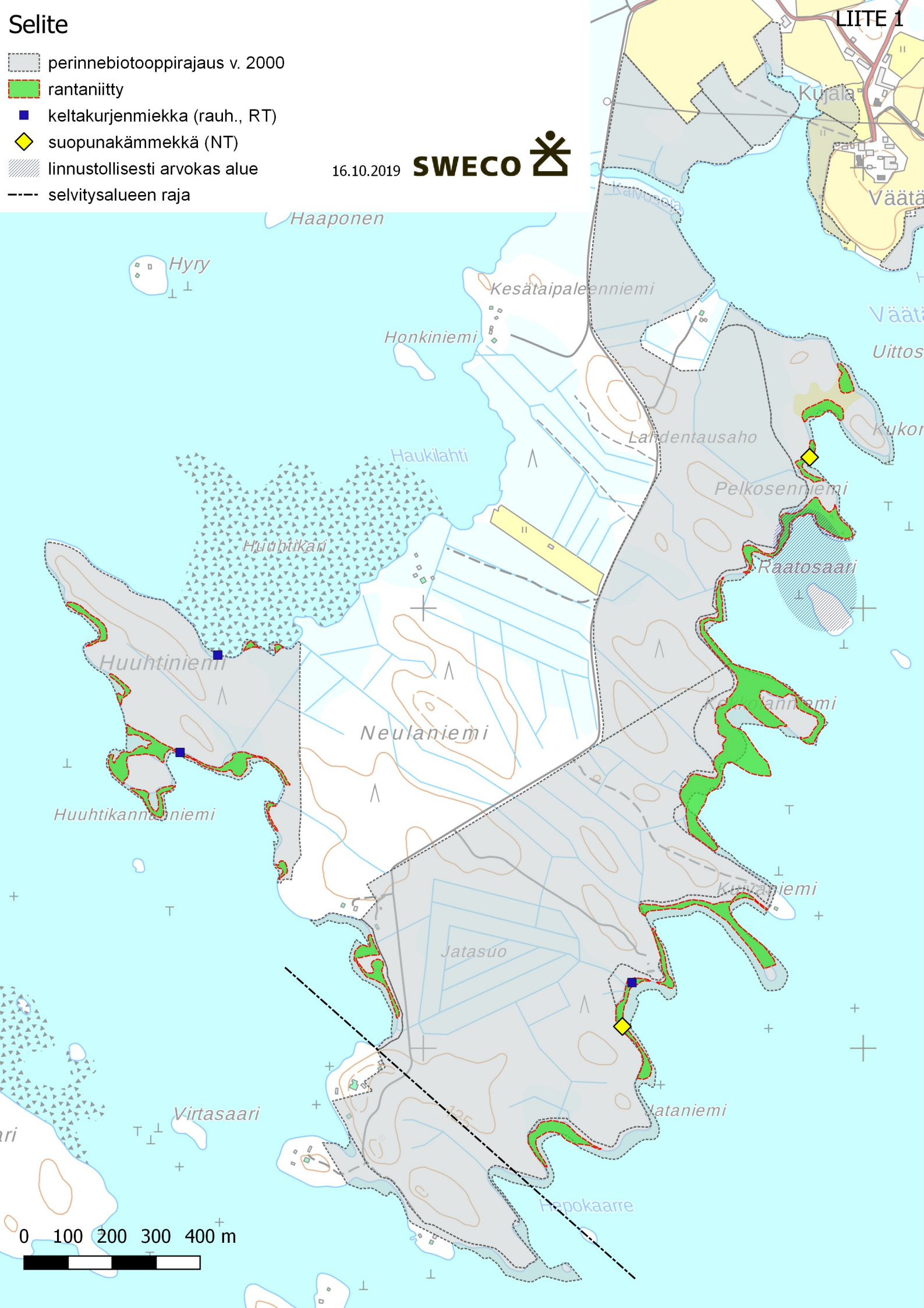
<https://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B11CE3901-639F-4194-AD10-140AF8CD5218%7D/38931>

Selite

- perinnebiotooppiirajaus v. 2000
- rantaniitty
- keltakurjenmiekka (rauh., RT)
- suopunäkämme (NT)
- linnustollisesti arvokas alue
- selvitysalueen raja

16.10.2019

SWECO

LIITE 1